

КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД У ПОЛІКУЛЬТУРНИЙ ОСВІТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ НА ЗАНЯТТЯХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Кравець Р.А.

Вінницький національний аграрний університет

У статті розкрито сутність комунікативного підходу на заняттях іноземної мови в аграрному ВНЗ. Проаналізовано роль і зміст комунікативного підходу в полікультурній освіті майбутніх фахівців аграрної галузі. Охарактеризовано структуру комунікативної ситуації та правила для майбутнього фахівця аграрної галузі в межах міжкультурного спілкування іноземною мовою. Визначено основні ознаки комунікативного підходу. Висвітлено шляхи його запровадження в контексті полікультурної освіти.

Ключові слова: комунікативний підхід, полікультурна освіта, іноземна мова, культурна ідентифікація, дидактична ситуація, педагогічний процес.

Постановка проблеми. Останнім часом іноземна мова здобула статус однієї з головних дисциплін у вищих навчальних закладах у зв'язку з розширенням і зміцненням співпраці України з іншими державами, а також розвитком інноваційних технологій, які потребують знань хоча б однієї іноземної мови для створення спільних фірм, агрохолдингів, обміну спеціалістами й поглиблення партнерства. Всі ці фактори є визначальними при розробці змістового наповнення навчання іноземній мові: практичною метою постає набуття вмінь спілкуватися іноземною мовою в письмовій та усній формах у різноманітних ситуаціях. Як наслідок, все більшої популярності набуває комунікативний підхід, який вимагає від викладання іноземної мови комунікативної орієнтації, тобто формування різносторонньо розвиненої ерудованої особистості майбутнього фахівця аграрної галузі, готової активно використовувати іноземну мову як засіб спілкування на інтуїтивному рівні, сформованого на основі усвідомленого засвоєння мовної теорії та лінгвокультури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробкою комунікативного підходу займалися І. Бім, В. Коростельов, В. Костомаров, В. Кузовлев, О. Леонтєв, І. Максимова, О. Митрофанова, Н. Николаєва, Ю. Пасов та інші. Однак, не зважаючи на низку проведених досліджень і визнання ефективності комунікативного підходу, його втілення на практиці зіштовхується з певними труднощами. До невирішених питань відносять труднощі, пов'язані зі створенням природного середовища або імітації, максимально наближеної до нього. Побудова навчання шляхом механічного повторення типових для конкретної ситуації виразів і кліше матиме штучний, «псевдокомунікативний» характер, оскільки під час виконання цих дій відсутнє самостійне мислення студентів.

Метою статті є розкриття ролі комунікативного підходу у полікультурній освіті майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Комунікативний підхід у формуванні полікультурної компетентності досить багатогранний і носить комплексний характер. Він охоплює навчальний, пізнавальний, розвивальний, виховний аспекти іноземної культури. Кожний із цих аспектів – взаємозумовлений, має рівноправну практичну значущість і сприяє становленню полікультурної особистості

майбутнього фахівця аграрної галузі засобами іноземної мови. Їхній взаємозв'язок вбачається не лише в кожному практичному занятті, але й вправах, спеціально розроблених з опорою на комунікативну методіку викладання. Тобто, кожна вправа в навчальному процесі повинна інтегрувати у собі всі чотири аспекти іноземної культури й оцінюватися згідно них [8].

Побудований на основі комунікативного підходу педагогічний процес передбачає оволодіння майбутніми фахівцями аграрної галузі всіма аспектами іншомовної культури. Прилучення студента до загальноісторичного досвіду відбувається під час спілкування з викладачем, одногрупниками, етнофорами тощо. Саме комунікація є важливою умовою правильного виховання. Спілкування іноземною мовою (як в усній, так і письмовій формах) являє собою модель процесу реальної взаємодії за такими основними параметрами: вмотивованість, цілеспрямованість, інформативність, новизна, ситуативність, функціональність, характер взаємодії, система мовних засобів [12, с. 97]. Завдяки цьому створюється мікроклімат, адекватний реальному, що забезпечує успішне опанування полікультурними знаннями, їх використання майбутніми фахівцями аграрної галузі в іншомовному спілкуванні.

Під час полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях з іноземної мови запровадження комунікативного підходу передбачає забезпечення пізнавальної, ціннісно-орієнтувальної, регулятивної та конвенціональної функцій мовлення. Відповідно, зміст іншомовного мовлення за впливом на партнера наповнений лінгвістичною («готовність використовувати іноземну мову як знаряддя мовленнево-мислительної діяльності»), прагматичною («готовність передавати комунікативне наповнення в спілкуванні»), когнітивною («готовність до комунікативно-мислительної діяльності») та інформаційною («володіння змістовним предметом бесіди») складовими [10, с. 35-38].

Під час застосування комунікативного підходу в полікультурній освіті майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях з іноземної мови рекомендують вилучити висловлювання на кшталт: «This is a table. It is brown», оскільки вони не несуть ніякого полікультурного навантаження і не є природними для спілкування, тобто не становлять комунікативну цінність. Таким чином, уже на першому курсі викладання іно-

земної мови зіштовхуємося з проблемою відбору полікультурно-комунікативного матеріалу й методів його подачі, що відповідають реальній ситуації спілкування. До того ж відбір мовленнєвого матеріалу, проблемних ситуацій необхідно здійснювати з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей студентів, специфіки їх захоплень, пізнавальних інтересів. Ми поділяємо точку зору В. Коростельова, що величезну роль в комунікативному підході відіграє мотивація [6]. У полікультурній освіті майбутніх фахівців аграрної галузі засобами іноземної мови комунікативна спрямованість навчання створюється штучно. Проблема криється у тому, як пробудити у них потребу здійснювати комунікативну діяльність іноземною мовою – необхідна умова навчання іншомовній культурі.

В. Коростельов вбачає вирішення цієї проблеми у використанні на заняттях ситуацій, в основу яких закладені суспільно значимі цінності (соціальні, моральні, етичні). Такі теми, як національні ігри, британський та український менталітети, культурна ідентифікація, національна кухня, традиції та обряди народів, визначні люди світу, євроінтеграція та її наслідки, глобалізаційні процеси та їх місце у житті соціуму, сучасне полікультурне суспільство, стереотипне мислення, міжнародна співпраця, полікультурність – основа особистісного виховання тощо можна обговорювати, зберігаючи при цьому природність в професійній та побутовій сферах спілкування. Крім того, обговорення цих тем пробуджує у студентів потребу висловлювати свою точку зору, доказувати й відстоювати власні погляди, тобто потребу в спілкуванні іноземною мовою [6]. Звідси випливає, що комунікативне навчання здійснюється на основі певних дидактичних ситуацій. Ситуація існує як інтегративна динамічна система соціально-статусних, рольових, діяльнісних і моральних взаємовідносин між комунікантами. Вона є універсальною формою функціонування навчального процесу й слугує способом організації мовних засобів, способом їх презентації, способом мотивації мовленнєвої діяльності, передумовою опанування студентами стратегією і тактикою спілкування. Створення і використання ситуацій реального спілкування забезпечують успішну реалізацію комунікативного підходу [12, с. 33-34].

На погляд О. Іссерс [3, с. 10] і М. Макарова [9, с. 193], комунікативна ситуація – це упорядковане явище, яке ґрунтується на плануванні мовленнєвих дій та виборі оптимального способу досягнення окреслених комунікантами цілей. Мовець самостійно обирає мовленнєві засоби, що відповідають певній меті, детермінує важливість кожного висловлювання і їх послідовність для досягнення максимальної результативності свого повідомлення в конкретній комунікативній ситуації.

Т. Романенко розуміє під навчальною комунікативною ситуацією сукупність життєвих умов, які спонукають до висловлення поглядів і використання мовного матеріалу. В комунікативній ситуації проходять апробацію зразки й моделі реального іншомовного спілкування, формується комунікативна поведінка студентів, розвивається їхня увага, мобілізується увага, поживляється педагогічний процес. Науковець вказує на мож-

ливість використання цих загальних характеристик комунікативної ситуації у професійно-орієнтованому навчанні майбутніх фахівців аграрної галузі. Служимим є зауваження Т. Романенко щодо необхідності опанування студентами навичками професійного етикету, формування у них відповідних рис характеру, ментальності, притаманних представникам ділових кіл країни, вивчення загальнолюдських правил і норм комунікативної поведінки та їхнього дотримання. З метою спонукання студентів до професійно-комунікативної діяльності в контексті полікультурної освіти майбутнім фахівця аграрної галузі слід пропонувати такий іншомовний аутентичний навчальний матеріал, який би занурив у ситуації реальної дійсності. Перебуваючи в цих ситуаціях, студенти зможуть асоціювати себе з певною дійовою особою, збагачують свій полікультурний досвід, виконуючи роль, набувають практичні навички з фаху, розвивають креативне мислення і комунікативні вміння [13].

Й. Стернін зауважує, що типова комунікативна ситуація часто повторюється і характеризується використанням стандартних мовленнєвих засобів (привітання, знайомство, прощання, співчуття тощо) [15]. Комунікатор та реципієнт (мовець-слухач, адресант-адресат, відправник-одержувач, оратор-аудиторія) виступають учасниками комунікативної ситуації. У процесі взаємодії комунікатор передає інформацію реципієнту, але такий розподіл інформаційного потоку, як правило, властивий для монологічного спілкування. В діалогічній взаємодії комунікатор і реципієнт постійно обмінюються ролями, то надаючи, то отримуючи інформацію [14, с. 224].

У спілкуванні мовець вирішує певне комунікативно-прагматичне завдання за допомогою різноманітних способів мовленнєвого впливу: вибачається, йде на примирення, виправдовується, освідчується в коханні, захочує, демонструє агресію. Специфічні конфігурації соціальних детермінант (кількість учасників комунікації, комунікативні цілі адресанта й адресата, безпосереднє оточення комунікантів) визначають тип комунікативної ситуації. Звідси випливає структура стандартної комунікативної ситуації: комуніканти; висловлювання; процеси вербалізації та розуміння; обставини комунікативного акту; комунікативні та практичні цілі комунікантів [5, с. 286].

М. Блох, працюючи над вирішенням проблем прагматики, етики та естетики комунікації, детермінував правила для мовця в межах міжкультурного спілкування, в нашому випадку, для майбутнього фахівця аграрної галузі: виразність мови, зрозумілість вимови, логічність (розумність), стиль мови, потрібна реакція, акцентуація співрозмовника (слухач знаходиться у центрі уваги), оптимальний обсяг мовлення, ввічливість (поведінкова доречність) мови, інтерес для слухача, паралінгвальна поведінка [1, с. 14].

Н. Сілі, працюючи в сфері полікультурної освіти, у своїх працях неодноразово висловлювався на підтримку комунікативного підходу та обґрунтовував його доцільність у формуванні полікультурної компетентності. Зокрема, він акцентував увагу на ролі комунікативного підходу в становленні таких умінь і навичок: 1) уміння описати зразок та віднести його до

типової субкультури; 2) здатність впізнати зразок у факті комунікативної поведінки; 3) здатність пояснити комунікативний зразок, його функціональне відношення до інших зразків з причинно-наслідкової точки зору; 4) уміння передбачити можливу реакцію на конкретну комунікативну ситуацію; 5) уміння вибрати суспільно схвалюваний зразок; 6) здатність оцінити факти, наведені в якості дескриптивної генералізації (узагальнення); 7) здатність демонструвати та описати метод аналізу або синтезу; 8) уміння вибрати опис знань, необхідний для задоволення повсякденних потреб [19, с. 134]

Як бачимо, перераховані вище уміння відносяться до рецептивної сфери. Однак, вони можуть бути відпрацьовані, перевірені та оцінені, а, отже, становлять безперечну дидактичну значимість. Аналогічної позиції дотримується Й. Стернін [15, с. 13].

К. Крамш вважає, що вивчення іноземної мови автоматично призводить до міжкультурного взаєморозуміння [17, с. 146]. Д. Робінсон-Стюарт цілком слушно називає таку позицію «синдромом чарівного польоту в іншу культуру», стверджуючи, що порозуміння досягнути автоматично неможливо, оскільки завжди потрібно докладати певні зусилля і мати належний рівень іншомовної комунікативної компетенції [18].

В. Штофф головну роль в організації педагогічного процесу на заняттях з іноземної мови відводить комунікативному підходу, закликаючи: «Навчання мови ми повинні розуміти як навчання комунікативної діяльності» [16, с. 7]. На наш погляд, досить вдало ідею комунікативного підходу розкрив О. Леонтьєв. У його трактуванні, з одного боку – це опанування нерідною мовою як засобом спілкування на початковому етапі, а з іншого – спілкування нерідною мовою, яке виступає одночасно дієвим засобом оволодіння мовою [8, с. 23].

Нам досить імпонує точка зору О. Кобзар, згідно з якою метою комунікативного підходу у полікультурному навчанні виступає досягнення ефективності та адекватності спілкування. Вона зазначає, що реалізація комунікативних цілей полікультурного навчання неможлива без знання іноземної мови, оскільки недостатнє володіння іноземними мовами може призвести до невдач у міжкультурній комунікації [4, с. 110].

Як зазначає Р. Гришкова, комунікативний підхід розширює можливості навчання іноземних мов, а саме: оволодіння іншомовним міжкультурним спілкуванням шляхом формування й розвитку міжкультурної компетенції та її складових: мовної, мовленнєвої, соціолінгвістичної, соціокультурної, дискурсивної та стратегічної

компетенцій, а також набуття вмінь долати розбіжності в повсякденному, фаховому та академічному спілкуванні [2, с. 10].

Із узагальнень, отриманих у ході проведених М. Кухтою та І. Чейпеш, випливає, що комунікативний підхід у полікультурній освіті передбачає розуміння традицій, звичаїв, умовностей; конотацій (асоціацій); культурної зумовленості поведінки; специфіки сприймання (навички аналізу, висунення гіпотез, рефлексії, вивчення шляхів вирішення конфліктів, уникнення надмірного узагальнення) [7].

Сутність комунікативного підходу розкривається у формуванні полікультурної особистості в процесі опанування іноземною мовою, яка зможе потім рівноправно й самостійно брати участь у міжкультурному спілкуванні. Загальноприйнятим у методиці викладання іноземних мов є визначення мети комунікативного підходу як підготовки вихованців до вільного спілкування іноземною мовою у різних ситуаціях побутового й фахового спрямування, а об'єктом, відповідно, постає мовленнєва діяльність [11].

Висновки. На основі аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури ми дійшли висновку, що для комунікативного підходу в контексті полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі характерними є наступні ознаки: 1) іноземна мова виступає засобом комунікації та формування полікультурної компетентності; 2) полікультурне навчання відбувається через включення суб'єктів до комунікативної діяльності; 3) суб'єкти навчання опановують когнітивні стратегії та прийомами засвоєння полікультурних знань у спілкуванні іноземною мовою; 4) практичне заняття розглядається як комунікативна діяльність, яка переслідує за мету відмову від домінування формальних мовних вправ на користь творчих інтелектуально-орієнтованих завдань, що забезпечує вивчення іноземної мови як засобу міжкультурного спілкування, джерела культури і соціокультурної інформації; 5) перевага надається інтерактивним методам (імітаційно-рольовим іграм, проблемно-комунікативним ситуаціям, моно- і діалоголінгвістичному конструюванню, проектуванню тощо) і формам організації навчальної роботи (групових і парам).

Отже, практична значущість комунікативного підходу для нашого дослідження полягає в тому, що він уможливує оволодіння іншомовною комунікативною культурою на такому рівні, який дозволяє майбутнім фахівцям аграрної галузі вільно спілкуватися іноземною мовою у конкретному соціально-культурному контексті професійної діяльності.

Список літератури:

1. Блох М. Я. Коммуникативное воздействие высказывания / М. Я. Блох, З. Д. Асратян // Мост. – Нижний Новгород. – 1996. – № 1. – С. 12-18.
2. Гришкова Р. О. Педагогічні засади формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук: 13.00.04 / Р. О. Гришкова. – Київ, 2007. – 38 с.
3. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / О. С. Иссерс. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – 284 с.
4. Кобзар О. Комунікативний підхід у навчанні іноземних мов фахівців туристичної галузі / О. Кобзар // Філологічні науки. – 2014. – № 17. – С. 104-111.

5. Корольов І. Р. Різномовні кооперативні комунікативні ситуації як об'єкт лінгвістичних досліджень // Різномовні кооперативні комунікативні ситуації як об'єкт лінгвістичних досліджень / І. Р. Корольов // Сучасні дослідження з іноземної філології. – 2010. – Вип. 8. – С. 285-291.
6. Коростелёв В. С. Принципы создания системы коммуникативного обучения иноязычной культуре / В. С. Коростелёв, Е. И. Пассов, В. П. Кузовлев // Иностранные языки в школе. – 1988. – № 2. – С. 40-46.
7. Кухта М. І. Комунікативний підхід до формування іншомовної культури майбутніх фахівців туристської сфери / М. І. Кухта, І. В. Чейпеш // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія: Педагогіка, соціальна робота. – 2010. – Випуск 23. – С. 64-66.
8. Леонтьев А. А. Принцип коммуникативности сегодня / А. А. Леонтьев // Иностранные языки в школе. – 1986. – № 2. – С. 22-24.
9. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280 с.
10. Мильруд Р. П. Современные концептуальные принципы коммуникативного обучения иностранным языкам / Р. П. Мильруд, И. Р. Максимова // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 4-5. – С. 35-38.
11. Миролюбов А. А. Коммуникативная компетенция как основа формирования общеобразовательного стандарта по иностранным языкам / Миролюбов А. А. // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2004. – № 2. – С. 17-18.
12. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Е. И. Пассов. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
13. Романенко Т. Л. Моделювання комунікативних ситуацій для формування вмінь іноземного ділового спілкування / Т. Л. Романенко // Українська наука в мережі інтернет: Матеріали всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті: <http://intkonf.org/romanenko-tl-modelyuvannya-komunikativnih-situatsiy-dlya-formuvannya-vmin-inozemnogo-dilovogo-splkuvannya/>
14. Словарь практического психолога / [сост. С. Ю. Головин]. – Минск: Харвест, 1998. – 800 с.
15. Стернин И. А. Понятие коммуникативного поведения и методы его исследования / И. А. Стернин // Русское и финское коммуникативное поведение. – Вып. 1. – Воронеж: Изд-во ВГТУ, 2000. – С. 4-20.
16. Штофф В. А. Моделирование и ситуация / В. А. Штофф. – М.: Логос, 1996. – 191 с.
17. Kramsch C. Context and Culture in Languages Teaching / Clair Kramsch. – Oxford: Oxford University Press, 1994. – 295 p.
18. Robinson-Stuart G. Second Culture Acquisition: Ethnography in the Foreign Languages Classroom / G. Robinson-Stuart, H. Nocon // The Modern Language Journal. – 1996. – Volume 80. – № 4. – P. 431-449.
19. Seelye N. Teaching culture: strategies for intercultural communication / Ned Seelye. – Lincolnwood: National Textbook Co., 1984. – 303 p.

Кравец Р.А.

Винницкий национальный аграрный университет

КОММУНИКАТИВНЫЙ ПОДХОД В ПОЛИКУЛЬТУРНОМ ОБРАЗОВАНИИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ АГРАРНОЙ ОТРАСЛИ НА ЗАНЯТИЯХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Аннотация

В статье раскрыта сущность коммуникативного подхода на занятиях иностранного языка в аграрном вузе. Проанализированы роль и содержание коммуникативного подхода в поликультурном образовании будущих специалистов аграрной отрасли. Охарактеризованы структура коммуникативной ситуации и правила для будущего агрария в пределах межкультурного общения иностранным языком. Определены основные показатели коммуникативного подхода. Отражены пути его внедрения в контексте поликультурного образования.

Ключевые слова: коммуникативный подход, поликультурное образование, иностранный язык, культурная идентификация, дидактичная ситуация, педагогический процесс.

Kravets R.A.

Vinnitsia National Agrarian University

COMMUNICATIVE APPROACH IN MULTICULTURAL EDUCATION OF FUTURE AGRARIANS AT FOREIGN LANGUAGE CLASSES

Summary

The article deals with the essence of the communicative approach at foreign language classes at agrarian universities. The role and contents of the communicative approach in the multicultural education of future agrarians have been analysed. The structure of a communicative situation and rules for the future agrarians within the framework of cross-cultural communication in a foreign language have been described. The basic indexes of the communicative approach have been determined. The ways of its implementation have been reflected in the context of the multicultural education.

Keywords: communicative approach, multicultural education, foreign language, cultural identification, didactic situation, pedagogical process.